

Україні територію. Тож друга частина вистави – про евакуацію.

Як намагалася виїхати з Херсона зі своїм хлопцем та чималою родиною (батьки й четверо братів і сестер), розповідає Ангеліна Павлюк. Про пошук машин для всіх, про численні блокпости з собаками і списками тих, кого не можна випускати. Здавалося, нічого у її сім'ї не вийде, але доля їм усміхнулася, і вони змогли вирватися. Разом з акторкою сміялися і плакали, переживали і глядачі у залі.

Складні випробування пройшли актори Руслан Вишнівецький та Євгенія Кірсанова зі своїм малим сином. Перевізники просили чималих грошей, але вони зібрали їх і вирішили ризикнути. Чотири рази намагалися виїхати різними шляхами. Їм довелося пережити довжелезні черги на блокпостах, постійні зміни умов виїзду, розвертання назад і, зрештою, затримання на одному з блокпостів через випадково не видалене фото у телефоні Євгенії на мітингу. Батьки вже віддавали свого сина чужим людям, прощалися з ним назавжди і думали, що ніхто і ніщо їх не врятує від смерті. Але, після довгих годин допиту, залякування і погроз, один військовий запропонував обійтися викупом. Навіть після таких випробувань сім'я не здалася, і з п'ятої спроби таки виїхала з окупованої території. Під час цієї історії неможливо було стримати сліз.

Про свої змішані переживання та емоції у перші тижні війни й під час евакуації розповіла акторка Олена Пасько. А от історію Юлії Бунчак, яка є директоркою-розпорядницею театру, зіграла Римма Зюбіна. Вона так злилася переживаннями зі своєю героїнею, на долю якої випали тяжкі випробування, що, здавалося, Римма, як і інші актори, проживає наново не чужо, а власну історію. Відчувався материнський біль за долю синів (один – військовий, другий – школяр), драматизм і безвихідь ситуації, в яку потрапила. Нічні вторгнення у помешкання, постійні допити, обшуки, конфіскація майна. Напруга зашкалювала. Вихід один – тікати. Довга дорога до Миколаєва супроводжувалася безкінечними вибухами і чергами з автоматів. На щастя, родина змогла виїхати і зустрітися на безпечній території.

Римма Зюбіна також зачитувала з телефону фрагменти власної переписки у соцмережі зі своєю однофамільницею Тетяною Чумаковою-Зюбіною, «звичайною сільською вчителькою, яка всім серцем любить Україну». Жінка залишилася на Херсонщині і розповідає про своє життя в окупації. Найбільше запам'яталися її слова: «Хтось ховав золото і коштовності, а ми з донькою ховали від окупантів книги українських письменників...» У цій фразі – вся любов українців до своєї батьківщини, яку ніяким загарбникам не відняти.

Лейтмотив вистави – пісня «Херсон» гурту «Azizaa» – передає незламність духу та щиру закоханість херсонців у своє місто.

P.S. 11 листопада 2022 року завдяки ЗСУ Херсон був звільнений від окупантів. 13-го – у театрі підняли український прапор.

Які ми є? Три кіновраження VI Київського тижня критики

Олександр Саква

Наскільки глибоко режисери українського кіно проникають в нинішню дійсність, наскільки масштабно її охоплюють, з яким посланням виходять у світовий простір? Розпочинаючи розмову про особливості почерку покоління, яке прийшло в кіно уже в XXI столітті, усвідомлюємо, що це тема не одної статті. Редакція готова оприлюднювати думки з цього приводу всіх бажаючих долучитися – як самих кінематографістів, так і глядачів.

Перше, що після слів вдячності організаторам Тижня за відвагу й уміння в його проведенні, слід засвідчити: наш кінематограф набирає потугу, глибину, ширить творчу вигадливість і технологічну міць. Та головне: здійсно переймаючи жанрові набутки світового кіно, українські митці говорять про своє, наболіле. Тому їм прощаєш драматургічні хиби й авторську заданість, бо їх перекиває увага до реальної суспільної проблематики, вірність собі, емність художніх засобів. Зосереджусь на соціальному аспекті стрічок – він болить нині всім.

Відблиск неповноти

Манеру Валентина Васяновича пізнаєш з першого кадру. Режисер подає кінодійсність на незмінно фронтальному, загальному плані. Його камера споглядає світ статично й відчужено. Вона – орган зору, оптичний прилад, транслятор «картинки» в безвість. Що, однак, не робить її суто технічним пристроєм – стійка дистанція між глядачем і

Кадр з фільму «Відблиск». Режисер Валентин Васянович. 2021.

зображенням естетично значима та змістотворча. Як наслідок – устрій «кіноока» забезпечує постановнику жадааний результат, але й несе всі обмеження вузько обраного стилю. Так буває завжди, коли прийом передує суті.

«Відблиск» розглядає колізію особи і виклику, прив'язану до подій російсько-української війни на сході країни (до вторгнення 2022 року). Герой стрічки, цивільний хірург Сергій (Роман Луцький), вітаючи доньку з днем народження, в розмові з Андрієм (Андрій Римарук) – теперішнім чоловіком своєї колишньої дружини – дізнається, що фронт гостро потребує медиків його фаху. Він їде туди добровольцем, та ще дорогою їхня автівка наражається на ворожий блокпост. Водій гине, а Сергій потрапляє в полон, де його швидко пристосовують для діагностування смерті закатованих у в'язниці бійців ЗСУ. Туди й привозять Андрія – ветерана АТО, що не видає ворогу помічників наших військових з місцевих. Його нелюдськи катують, і начальник в'язниці, після чергової втрати Андрієм свідомості, наказує: «Якщо завтра не розколеться – в розхід!» Лишившись наодинці з непритомним Андрієм і розуміючи, що завтра на нього чекає день мук і неминуча страта, Сергій додушує його, аби позбавити лютих страждань («Смерть з милосердя» – написала Джессіка Кіанг у «Variety»). А потім Сергія, серед інших, обмінюють на полонених сепаратистів, він повертається до Києва і, оговтавшись від шоку, береться налагоджувати стосунки з колишньою дружиною й донькою. Ось, власне, і все – у «Відблиску» фабула тотожна сюжету, бо з героєм не відбувається нічого. З якою душею Сергій пішов на війну, з такою й повернувся, наче з ним сталося щось неістотне.

А сталося невинувачене: Сергій убив Андрія. І винести цей факт за дужки не є можливим. Справа ж не в тому, що він – вбивця юридично. Він фактичний убивця – за всіма Божими і людськими законами. (Я навіть опускаю рій питань, що здійснюються в стані сповідників екзистенції існування, – і хоч би перше з них: а що було б, коли б тієї ночі в'язницю сепаратистів захопили бійці ЗСУ із загоном спецоперацій, і вбивство втратило б своє «милосердя»?) Розумію, про які пекельні матерії доводиться писати, але є кінострічка – належить її аналізувати.

Так ось: Сергій задушив Андрія. І зробити вигляд, що цього не було, режисер не може. Та, до його честі, й не прагне – визнає. А що ж Сергій? Морального самосуду від нього чекати не доводиться. Та й з каяттям, тяжкими гризотами в нього не склалося – живе далі. Що ж з ним коїться?

Саме тут і дається взнаки обмеженість стилістичної манери постановника. Типовий кадр «Відблиску»: на фірмовому для Васяновича дальньому плані йде хірургічна операція. Камера спостерігає за нею через скляне вікно сусідньої кімнати. Хто оперує, кого оперують – невідомо. Врятувати пацієнта не вдається, фіксується смерть, померлого вкривають білим простирадлом. Цей принцип показу незмінний впродовж усієї стрічки. Ми жодного разу не глянемо на Сергія впритул, не зазирнемо йому в очі. Режисер немов каже: навіщо? Й так все очевидно. (Кажуть, мистецтво Васяновича – діагностичне. Та поста-

вити діагноз, не наближаючись до хворого, – не кращий спосіб. І не лише в медицині.) Фільм ні в що особливо не занурюється, його персонажі – й поготів.

А загалом-то, всі ланки «Відблиску» доволі збалансовані. Кіноповідь флегматична, та на цьому рівному диханні її енергія підтримується. Прикрість у тому, що зміст кожного епізоду вичерпується задовго до закінчення його екранної тривалості, а порожнеча, що всякчас настає в фільмі, не спонукає до осмислення щойно побаченого – автор нічого не робить для забезпечення цього думання, бо, скоріше, й не мав такого завдання. (І вже повна катастрофа – діалоги стрічки. Її легко уявити німою, два-три титри – й вона б тільки виграла.) Автора (Валентин Васянович – сценарист, режисер і оператор фільму) не цікавлять переживання свого героя, він інформує глядачів про обставини події. Постановник, правда, робить незграбну спробу натякнути на безрелігійну свідомість Сергія, та палити Біблію – «аркуші паперу з друкарською фарбою» – задля цього зайве: все зрозуміло й так. Обачність зраджує Сергія лише двічі: коли він їде на війну і коли його атакує зграя бездомних собак – більше цей равлик свій сховок не полишить.

В сухому залишку кіноарис Валентина Васяновича фіксує хіба що застигання останніх млявих порухів душі особи, що дійшла завершеного стану «мовчазної більшості» – атомізованої, збайдужілої, до пори обезпеченої. Такі вмюють максимально зменшити свої життєві ризики, бо вправно уникають Буття. Набуток фільму не казна-який, та він є. Як у його фіналі каже керівник групи психологічної реабілітації: «На сьогоднішній тренінг закінчено. До наступних зустрічей!» Лишилось, правда, збагнути, що творець «Відблиску» тренує в глядачах? Адже весь актив цього сухого, герметичного фільму – відблиск неповноти.

Фелікс з нами

Ця стрічка починається з екстатичного «диригування» добряче «піддатим» «афганцем» Феліксом «Болеро» Равеля, що гучно звучить в пересічній київській квартирі кінця 1980-х. Гіпнотичне враження, що справляє цей твір, побудоване на багаторазовому повторі незмінної ритмічної фігури, на фоні якої вперто відтворюється всього дві – і

Андрій Чередник, Юрій Іздрик у фільмі «Я і Фелікс». Режисерка Ірина Цілик. 2022.

теж незмінні – теми. А неухильне посилення емоційної тяги досягається за рахунок залучення все нових інструментів – без модуляцій, переходів в інші тональності, жодних змін гармонічних фарб. Та найдивовижніше: протягом усього звучання «Болеро» темп його виконання є суворим одним і тим же – без найменших прискорень до самого фінального крещендо. Методизм у його чистому вигляді! А закінчується фільм Ірини Цілик «Я і Фелікс» «Полонезом» Огінського, який теж віддано любить герой стрічки. Цей твір ще зветься «Прощання з Батьківщиною». Ось так, в суто музичний спосіб, режисерка й означила рамки існування Фелікса: його душа спрагло живе спомином про наступальну ходу згаслої ритміки минулого. А цей переможний музичний план підрізає ля-мінорний полонез – нагадування про невиліковну травму: Фелікса зрадила тогочасна Батьківщина – маразматичний СРСР. І в роки, що, зазвичай, знаменують розквіт особи, Фелікс доживає свій вік: гедлює, продає «браткам» гранати, чергує в «палаці» культури, пиячить і «диригує», слухаючи почергово «Болеро» Равеля і «Полонез» Огінського. Номінально, «Я і Фелікс» – «фільм виховання почуттів». Пишуть, що в його центрі – «юний допитливий» хлопець Тимофій, що переживає всі стадії юначого становлення: кохання, соціалізацію, сприйняття настанов Фелікса. Та, насправду, головним героєм стрічки є саме Фелікс з його темою «вкраденої долі». Однак колишній афганець за неї геть не бореться, а живе у світі власних видінь, душевного «закуклення», апатично сприймаючи соціум. Фелікс у точному виконанні Юрія Іздрика – напівзаснулий втікач від дійсності, і коли його з цього стану виривають, людина-привид мстить люто, не рахуючись з наслідками.

Памфір-ендемік

Памфір – назвисько героя стрічки Леоніда в певних колах «лихих 90-х». Цим іменням каменя за неподатливість вдачі охрестив хлопця дід. Впертючим характерником він і виріс. З контрабандою зав'язав, однак нагальний борг змушує його ризикнути востаннє. Авантюра й зав'яже клубок подій, які розв'яже лише смерть норавливця.

Памфір – ендемік: сув'язь рис його натури виростає з психотипів Буковини, а сам край в етно-соціальной даності трьох останніх десятиліть – не лише тло, але й джерело силових стихій фільму Дмитра Сухоликого-Собчука. Памфіра бере в кліщі місцевий кримінальний хряк і глава митників на прізвисько «Морда». Та метою побойща в промзоні, коли Леоніда нищать півтора десятка покидьків, – не розправа, а спроба зламати затятого, впокорити й змусити служити банді. «Морда» вигадує нестерпний для Леоніда підступ: «наркоту» через кордон до Румунії має доставити його син Назар: статура підлітка дозволяє йому проповзти понад кілометр вузьким підземним тунелем. Памфір виношує план помсти сволоті, однак трагедії вже не уникнути: він отримує смертельне поранення в перестрілці з прикордонниками, хоч і встигає відправити сина тунелем, тим самим рятуючи його від лабет «Морди».

На відміну від шаблону гангстерських стрічок, герой

Олександр Яцентюк, Соломія Кирилова у фільмі «Памфір». Режисер Дмитро Сухоликий-Собчук. Україна, Польща, Швейцарія, Франція, 2021.

«Памфіра» гине. Трагічна вина героя, як у Софокла, здійснює себе невідворотно. Леонід – на диво сильна людина, скажена до всього, чим займається: працює, кохає, б'ється навкулачки. Та він приречений, бо діє один. Ось тут і постає тема, варта уваги.

Всі три герої – «Відблиску», «Фелікса» і «Памфіра» – уособлюють явище, що в соціології втішно визначається як «внутрішня еміграція», та для особи й суспільства вона несе грізні, далекосяжні наслідки.

Бо що, скажімо, фіксує камера у «Відблиску»? Кінцеве заростання сумління Сергія, коли він втрачає залишкові прояви соціальної свідомості. Це не розпад – дооформлення людського типу, і на це ресурсів авторської манери стрічки вистачає.

Біологи знають явище неотенії, коли здатність комах до розмноження з'являється не у дорослих особин, а вже на стадії личинок, і тоді істоти, які не досягли стану імаго, плодять собі подібних, що ніколи не перетворяться на дорослих. Таке трапляється й серед людей, що теж не зазнають особистого метаморфозу, проходячи лише етап соціальної неотенії. Як результат – ми живемо в суспільстві «личинок», суспільно невірслих людей, вправно камуфльованих під дорослих. Чимало таких личинок іде в політику, потрапляє у владу, вершить долі інших людей – за відсутності елементарної самостійності й відповідальності за свої рішення і вчинки.

Випадок Сергія – інваріант цього типу. Він не людина викику, не людина бою, зрештою, не людина війни. Він – ніякий. І це миттєво розпізнає в ньому начальник в'язниці: Сергій йому онтологічно не ворог. (Тому й обмінює хірурга на «своїх»: соціальний ембріон ніколи не стане бійцем.) Сергій – порядна, але слабка людина. Йому вистачає сумління й кмітливості вивезти тіло Андрія додому, та не більше. Він позбавлений морального неспокою щодо скоєного ним, душевні стигми там не передбачені.

Памфір – потужний вид, Фелікс – людська руїна, але в типологічному сенсі відмінності між ними не грають ролі. Бо є імператив: людської автономії від історії не існує. Категорично. Закони здійснення соціальних явищ неблаганні і єдині – що в глушині, що в столиці. Особиста свобода в найдальшому селі така ж ілюзорна, як і у великому місті.

Закінчення на стор. 47

Які ми є? Три кіновраження VI Київського тижня критики

(Закінчення. Початок див. на с. 13–15)

Ти можеш уникати суспільного життя в надії, що деінде тобі вдасться приватне. Та це – міраж, часом фатальний. Незалежної від історії особистої долі не буває. Імігруючи у виключно родинне чи усамітнене життя, ти всього лиш проживаєш його на маргінесі. Людина детермінована процесами в соціумі. І якщо суспільне життя деформоване насильством, корупцією, кримінальною владою, особисте щастя неможливе, є тільки його ерзаці – химерні й нетривкі. Твоє життя – окремих випадок загального закону, пануючої історично-соціальної тенденції. Від неї не втечеш і не сховаєшся – вона або вирве тебе зі звичного існування й пожене на злочинну війну в далеку чужу країну, або настигне у вигляді місцевого царька, а спроба влаштувати собі життя людини-равлика, особи-невидимки зруйнує долю, бо виявить свою фатальну недостатність на всіх азимутах буття. У кожному разі, свій особистий рай ти втрапиш принизливо і напевне. Бо ти – один.

Історія ж твориться єдністю мільйонів волю, суспільство постає свідомим громадським зусиллям. І навіть щоб повалити режим якогось місцевого «морди», треба очис-

тити від корупції й кумівства всю вертикаль державної влади, починаючи з Банкової. Ні Сергій, ні Памфір, ні Фелікс в цю боротьбу ніколи не вклядуться. На щастя, в Україні вже є десятки тисяч крицевих сердець, пройнятих жагою зробити нашу країну цивілізованою, справедливою і заможною. Хто може долучитися до цього доленосного поступу? Серед інших – Назар, якого Памфір відіслав у майбутнє, і цей розумний «камінчик», будемо вірити, зробить висновки з трагічної поразки люблячого батька – і розімкне родинний світогляд назустріч іншим людям, суспільству і соціальному буттю. Без цього Україні зараз – ніяк. Винищити кремлівську орду – половина справи. Головний бій за Україну розгорнеться проти внутрішніх підступів. Він вимагатиме пасіонаріїв – зібраних і злих, палких і розсудливих, натхненних і зріло-свідомих. Мляві, згаслі чи асоціальні – як у стрічках цього кіноогляду, будуть поза грою. З життя на екран переходять справжні герої нашої доленосної пори. Вони й сформулюють ідеал епохи. Перемагають – нескорені, враховувати треба – всіх.

Українське мистецтво в Мілані

З березня до 11 грудня гості Трієнале знайомилися з сучасним українським образотворчим мистецтвом, фотографією, театром, музикою та кіно. Створити український павільйон запропонували президент *Triennale Milano* Стефано Боєрі та куратор Джанлуїджі Рікуператі. Ідея виникла як реакція на повномасштабну війну росії проти України. Через кілька днів після російського вторгнення організатори Трієнале відкликали своє запрошення до російських діячів культури. Натомість уперше розглянули Україну як одного з ключових учасників події. Згодом задум переріс в окрему програму. Зокрема, до кінопрограми *Art and risk in between* увійшли: «Діксі Ленд» Романа Бондарчука, «Земля Івана» Андрія Лисецького та «Земля блакитна, ніби апельсин» Ірини Цілик. Це документальні стрічки про творчих людей, які, попри ризики, створюють музику, мистецтво та кіно. Покази відбулися 13 вересня.

Джерело: [Zbruch. 13.09.22.](https://zbruc.eu/node/113116)
<https://zbruc.eu/node/113116>

Наші фільми на Варшавському МКФ

Серед 15 фільмів, відібраних до головної програми 38-го Варшавського МКФ (14–23 жовтня) – стрічка Ірини Цілик «Я і Фелікс»

та польсько-український фільм «Тато» («Заморожене добро») режисерки Анни Маліжевської. Останній отримав нагороду молодіжного журі ФІПРЕССІ. Серед фільмів, що здобули визнання глядачів, на третьому місці – «Памфір» Дмитра Сухолиткого-Собчука (Україна, Франція, Польща та ін.).

«Останній день на Азовсталі»

Чотирихвилинний фільм «Останній день на Азовсталі» пресофіцера Дмитра «Ореста» Козацького та Юлії Гонтарук, що увійшов до циклу «Фортеця Маріуполь», отримав премію «За внесок у розвиток документалістики» на VI кінофестивалі *Kharkiv MeetDocs*. Переможцем національного конкурсу став фільм «Назовні» Ольги Журби. Фестиваль проходив у столичному кінотеатрі «Жовтень» з 1 по 6 жовтня.

Українформ

Українські кінодні у Фінляндії

У Гельсінкі з 6.X до кінця жовтня тривали Українські кінодні, які були присвячені 100-річчю заснування Всеукраїнського фотокіноуправління, тож програма фестивалю мала назву «Українські кінодні: сто років кіно». Серед його організаторів – Національний аудіовізуальний інститут (KAVI), Товариство українців у Фінляндії та Довженко-Центр.

Фільм «Незламні. Шлях додому»

Вийшов документальний фільм про кримських воїнів та волонтерів, які борються за звільнення України та Криму проти окупантів. Серед його героїв – командир батальйону «Крим» Іса Акаєв та військовослужбовець ЗСУ Вельдар Шукурджієв, колишній в'язень Кремля, волонтер Ісмаїл Рамазанов та спортсмен Февзі Мамутов. До фільму увійшли документальні кадри масштабного мітингу біля ВР Криму 26 лютого 2014 року, початок окупації Криму. Як підкреслюють учасники фільму, ворога на той момент вони недооцінювали. Фільм доступний для перегляду на сайті «Цензор.НЕТ».

Українські фільми – призери фестивалю незалежного кіно Cannes 7th Art Awards

У Франції оголосили переможців МКФ *Cannes 7th Art Awards*, що позиціює себе як «незалежна версія Каннського фестивалю». Серед нагороджених – три українські фільми. Гран-прі у конкурсі документальних фільмів – «Я був народжений не для війни» Владислава Робського. Її героєм є Костянтин Оборін, якому довелося пройти афганське пекло і який опікується реабілітацією ветеранів